

Amir Kapetanović

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Odjel za povijest hrvatskoga jezika i povijesnu leksikografiju
Ulica Republike Austrije 16, 10 000 HR-Zagreb
akapetan@ihjj.hr

VARIJANTNI SREDNJOVJEKOVNI TEKSTOVI I NJIHOVA LEKSIKOGRAFSKA OBRADA

U radu se raspravlja o interpretaciji zapisa primarnih jezičnih podataka prije njihove leksikografske obradbe, o varijantnoj naravi srednjovjekovnog teksta, o leksikografskoj ekscerpciji građe iz tekstova pisanih starohrvatskim jezikom, koji se u srednjovjekovlju javljaju u nekoliko neautoriziranih varijanti, o dragocjenosti tekstnih varijanata za povijesnu leksikografiju i jezičnopovijesna istraživanja uopće. Primjeri se donose iz dosad tekstološki obrađene građe za izradbu *Starohrvatskoga rječnika*.

1. Pristup

Dobro je znano da prilikom izradbe rječnika većega opsega tumačenju natuknice *a* prethodi kritičko priređivanje građe i računalno oblikovanje korpusa na temelju odabranih vrela. Bez kritičkoga priređivanja građe, kojim se osigurava točnost primarnih jezičnih podataka za leksikografsku obradu, rječnik je nepouzdan, pa i ako smo u njemu primijenili najsuvremenije leksikografske metode. Primjerice, problemi s natuknicom *dvičîn* u *Akademijinu rječniku* potječu od pogrešne filološke interpretacije zapisa primarnoga jezičnoga podatka (*duicinieh*¹ = *Dvičînieh* umjesto *Duičînijeh*) iz 10. stiha Držićeve *Novele od Stanca*², a ne od izbora leksikografske metode, pa je tako stvorena fantomska natuknica »nejasna« značenja utemeljena na jednoj tobožnjoj potvrdi, što je u dotičnom rječniku ovako predstavljeno:

¹ Usp. Držić 1551:23a.

² Držić 1930:45. V. Kapetanović 2007a.

DVIČIN, *adj. nejasna riječ na jednom mjestu XVI. vijeka*. Skakat³ s dvičinijeh skalina (*po dva skalina?*). M Držić 44.⁴

Zbog navedene omaške inače pouzdanoga M. Rešetara i nekritičkoga prihvaćanja njegova čitanja Držićeva stiha prilikom leksikografske obrade (obrađivač P. Budmani), *Akademijin rječnik* ne samo da je dobio fantomsku natuknicu (*dvičin*) nego je također izgubio jednu natuknicu, odnosno jedinu potvrdu za pridjev *Duičin* (*Dujičin*)⁵, koji Držić rabi spominjući strme *skaline* u tzv. Duičinoj ulici (prema prezimenu *Duica/Dujica*), nekoć znanom unutar dubrovačkih zidina po tome što su u njoj bile nastanjene kurtizane.⁶ Iz navedenoga primjera vidi se kako iiskusni filolozi kadšto mogu pogriješiti u interpretaciji (transkripciji) starih hrvatskih zapisa i kako takve pogreške mogu biti dalekosežne. Ako se građa u povijesnom rječniku obradi i predstavi korisnicima tako da oni sami moraju interpretirati grafiju leksičkih potvrda i njihova konteksta, postoji velika opasnost da korisnici pogriješe u interpretaciji. Primjerice, mogu li baš svi korisnici razlučiti iz transliteracije glagoljičnoga / ćiriličnoga zapisa *děvla* je li riječ o GAjd. imenice (*djavla*) ili o NVjd. ž. r. pridjeva (*djavla*), ili iz transliteracije glagoljičnoga / ćiriličnoga zapisa *g(ospo)din* je li riječ o imenici *gospodin* ili o pridjevu *gospodin*, ili iz prijepisa latiničnoga zapisa *vse* je li riječ o: *u se, vse, uze* itd.?

U Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje izrađuje se *Starohrvatski rječnik*, za koji se građa prikuplja iz vrela pisanih trima pismima, a bit će obrađena latiničnom transkripcijom (ne transliteracijom i prijepisom originalnom grafijom)⁷. Informacije o grafiji u povijesnom rječniku nisu nužne ako nije riječ o problematičnom zapisu. Natukničke riječi u *Starohrvatskom rječniku* donosit će se u transkripciji jer bi vrlo teško bilo uspostaviti grafijski idealizirane natukničke riječi na temelju »šarolike« uporabe različitih nenormiranih grafija triju pisama u neliturgijskim starohrvatskim tekstovima, osobito u onim mlađim (iz druge pol. XV. st.), kojih je i najviše zastupljeno. Uspostava grafijski idealizirane natuknice moguća je u *Rječniku crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*⁸ jer u njemu nema latinične sastavnice, a većina vrela pripada liturgijskim tekstovima pisanim *tradicionalnim* glagoljičnim i ćiriličnim slovopisima.

Osim spomenute značajke da su vrela za *Starohrvatski rječnik* pisana

³ Na tom mjestu iz citata ispušteno: *umije*.

⁴ AR, s. v. *dvičin*.

⁵ Taj pridjev, prema AR-u, nije potvrđen.

⁶ Stojan 2007:22–23.

⁷ O izradbi toga rječnika: Malić 2002; Kapetanović 2007b.

⁸ V. RCJHR u literaturi.

trima pismima s netransparentnim i neujednačenim slovopisima (kadšto su i varijante jednoga teksta poznate iz rukopisa pisanih trima pismima), treba reći da su starohrvatska vrela za taj rječnik nastajala od XII. do konca XV. stoljeća (uz prijepise do sredine XVI. stoljeća) na dva hrvatska idioma (štokavskom i čakavskom), a samo u nekim čakavskim nalazimo natruhe trećega (kajkavskoga). Ti su tekstovi raznolika sadržaja (od stihovanih i proznih književnih do pravnih i povijesnih tekstova te črkarija na rubovima rukopisnih zbornika) podijeljeni ugrubo na šest različitih sastavnica:

Sastavnica 1	Srednjovjekovno pjesništvo: pjesme, plačevi, prikazanja
Sastavnica 2	Srednjovjekovna proza I: biblijske knjige, psaltiri, lekcionari, molitvenici
Sastavnica 3	Srednjovjekovna proza II: poučno-refleksivna proza
Sastavnica 4	Srednjovjekovna proza III: legendarna proza i romani (npr. apokrifi, vizije, čudesa Marijina, svetačke legende...)
Sastavnica 5	Srednjovjekovna proza IV: pravni i povijesni tekstovi
Sastavnica 6	Kratki zapisi, glose i pabirci

Leksikografska obradba srednjovjekovnih vrela zahtijeva drukčiji pristup vrelima od onih za dijalektne, povijesne mlađih razdoblja i suvremene rječnike standardnih jezika. Jedno od važnih pitanja s tim u vezi jest: što s varijantnim srednjovjekovnim starohrvatskim tekstovima — treba li izabrati samo jedan oblik teksta ili kao građu iskoristavati sve njegove dostupne varijante?

2. Metode ekscerpiranja i varijantnost srednjovjekovnih tekstova

Građa za dijalektne rječnike prikuplja se na temelju stručnih zapisa s terena (različitih opisa punktova, snimki i upitnika), a u nacrtima za opsežnije rječnike čakavskoga⁹ i kajkavskoga rječnika¹⁰ ne predviđa se upotreba podataka iz literarnih pisanih tekstova. M. Moguš navodi i razlog: »... literarni tekstovi najčešće ne odražavaju pravu sliku jezične stvarnosti pojedinog mjesnog govora«¹¹. No, za izradu kakva suvremenoga rječnika standardnoga (hrvatskoga) jezika pisani će izvori biti nezaobilazni, a za povijesne rječnike jedina vrela. U korpusima rječnika suvremenoga jezika jedan tekst koji je određen kao vrelo primarnih podataka obično za-

⁹ Moguš 1985.

¹⁰ Šojat 1985.

¹¹ Moguš 1985:323.

stupa samo jedna njegova tiskana (autorizirana) inačica. Na primjer, ako je *Povratak Filipa Latinovicza* određen kao jedan od izvora za takav rječnik, nećemo u korpus uvrštavati sve rukopisne i tiskane inačice toga Krležina romana, nego ćemo vjerojatno izabrati samo jednu prema određenim tekstološkim kriterijima. Tako se postupa i u izradbi povijesnih rječnika novovjekovnoga razdoblja kad je građa opsežna s obilno zastupljenim varijantnim leksemima (npr. *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*).¹² Ako je riječ o uspostavljanju korpusa za izradbu povijesnoga rječnika srednjovjekovnoga razdoblja, u njemu neće biti autorskih i autoriziranih tekstova jer u ono doba nije bilo ni *autora* ni *autorskih prava*, kako danas poimamo te pojmove. Srednjovjekovni nebiblijski tekstovi na narodnim europskim jezicima obično su zabilježeni u više različitih rukopisnih varijanti i verzija, pa je stoga varijantnost jedna od njegovih glavnih značajki, što posebno naglašavaju tzv. »novi filolozi« zaokupljeni medievističkim temama. Stoga, izradba opsežnijega rječnika s građom iz srednjovjekovnoga razdoblja morala bi uzeti u obzir da je srednjovjekovni tekst *varijabla*, kako tvrdi B. Cerquiglini¹³, jer tekst egzistira u različitim varijantama/verzijama¹⁴, a da nijedna od njih nije kanonizirana. To je razvidno u prvoj knjizi objavljene građe za *Starohrvatski rječnik*, koja obuhvaća 53 hrvatska srednjovjekovna pjesnička teksta, čije su varijante sukladno objavljene (stotinjak objavljenih varijanti tekstova).¹⁵

No, postavlja se pitanje kako pocrpsti leksik u varijantama srednjovjekovnih tekstova? U izradi *Akademijina rječnika* uzimale su se potvrde iz uglavnom objavljenih tekstova, a za njihove varijante malo se marilo (konzultirane su ako je riječ o kakvoj nejasnoći ili pogreški). Među malobrojnim hrvatskim povijesnim rječnicima izdvaja se RCJHR, za koji je višegodišnjim prikupljanjem primarnih jezičnih podataka iz izvornika (ne iz objavljenih tekstova) stvoren papirni korpus, a ekscerpiranje se vršilo dvjema metodama: *osnovnom* i *komparativnom* metodom. Prema osnovnoj metodi ispisuju se iz jednoga vrela teksta sve riječi, a prema komparativnoj metodi leksičke razlike i varijantni leksemi iz drugih tekstnih varijanti (ako postoje). Provođenje komparativne metode komplicira se ako je po-

¹² O varijantnim leksemima u dopreporodnim kajkavskim tekstovima v. Zečević 1998.

¹³ Cerquiglini 1989. V. i Schnell 1998, kao jednu od kritika novofiloloških pogleda na srednjovjekovni tekst.

¹⁴ Verzije tekstova su zapravo različiti tekstovi koji se dosta međusobno razlikuju, zapravo se vrlo malo podudaraju, a ponekad gotovo i nema podudarnosti (primjerice, usp. verziju *Lucidara* iz *Petrisova* ili *Žgombičeva zbornika* s verzijom u Tihće-
vu prijepisu).

¹⁵ V. Kapetanović—Malić—Štrkalj Despot 2010.

trebno popisati leksičke razlike desetak varijanti, a taj je posao vrlo složen ako nije riječ o biblijskim i liturgijskim tekstovima (npr. u beletrističkim tekstovima kadšto jedna inačica može imati odlomak više nego druge inačice, koji bi se iz te varijante trebao leksički pocrpsti osnovnom metodom). Ne treba posebno naglašavati da se pritom moraju zanemarivati sitne, ali važne fonološke i gramatičke razlike između varijanata, a tako se gube dragocjeni podatci o oblicima riječi, koji bi dobro došli u gramatičkoj obradbi natuknice. Za to može dobar primjer biti ulomak iz proznoga poučnoga teksta *Slovo premudrosti Akirove* (transkr. A. K.):

Petrisov zbornik, 1468.	Libro od mnozijeh razloga, 1520.
Sinu moj Anadane, iměj svět s ženu svoju, a srdačnoga s(love)se ne pravi nej zač boļe se je va utli ladji voziti na gluboci vodi nego sa zlu ženu svēt iměti, jer utla ladja hoće jednu d(u)šu pogubiti, a zla žena mnog žitak podvratiti.	I sinu moj Anadane, imaj svjet sa ženom svojom, da srčanoga [slovese] nej ne pravi jere ti se je boļe voziti u utli ladji u [duboci] (pogr. <i>sudbci!</i>) vodi negoli imati svijet sa zlom ženom, jere ladja jednu dušu hoće pogubiti, a zla žena mnogo žiznijeh hoće rastočiti.

Danas nije potrebno ručno ekscerpiranje vrela kao nekoć: ako su tekstovi računalno čitljivi, razni konkordancijski programi i računalno oblikovani korpusi olakšavaju leksikografsku obradbu inačica i omogućuju neograničen uvid u potvrde, pa tako nadomještaju i po pretraživačkim usporedbenim mogućnostima nadmašuju rezultate stare komparativne metode. Sve su računalno čitljive inačice tekstova u leksikografskoj obradi građe za *Starohrvatski rječnik* ravnopravne. Njihovom se računalnom usporedbom mogu utvrditi i podudarnosti i razlike te se po volji potpuno ili djelomično pocrpsti osnovnom metodom.

Ako se proučavaju varijante rukopisnih srednjovjekovnih tekstova, jedna varijanta može pomoći u interpretaciji nejasnih, pogrešnih ili teško čitljivih mjesta u drugoj varijanti (u srednjem vijeku nerijetko su se tekstovi umnožavali nekritičkim prepisivanjem, pa otuda i omaške u prijepisima i pogreške u interpretaciji predložaka). Osim toga, leksikografskim iskorištavanjem nekoliko varijanti tekstova možemo obogatiti leksički fond rječnika jer kadšto jedna inačica sadržava leksem ili dubletu koju ne poznaju ostale. Primjerice, u prvoj sastavnici korpusa *Starohrvatskoga rječnika*, koja obuhvaća srednjovjekovno pjesništvo, nalazimo leksem *vojniki* u većini varijanti Marijina plača, ali samo u jednoj stoji dragocjena potvrda *bojnik*.

1. je li ono n(e)b(e)ski bojnik	Marijin plač, Zbornik duh. štiva, XV. st., glag.
1. je li ono nebeski vojn ik	Marijin plač, Picićeva pjesm., XV. st. lat.
2. je li ono nebeski vojn ik	Marijin plač, Rkp. Vrbničkoga plača, XV. st. glag.
3. je li ono nebeski vojn ik	Marijin plač, Klimantovićev zb. I., XVI. st. glag.
4. [je] [li] [ono] n(e)b(e)ski vojn ik	Marijin plač, Klimantovićev zb. II., glag.
5. koji bihu zli vojn ici	Marijin plač, Osorsko-hvarska pjes., XVI. st., lat.
6. i pučane, koņnike i vojn ike	Blagoslov puka, Filippijev rkp., XVIII.st., lat.
7. da bih ja bil jedan vojn ik	Muka Spasitelja našega, Tkonski zb., XVI. st., glag.
8. pri vojn iku, zla gidino	Muka sv. Margarite, Zadarski rkp., XVII. st, lat.

Leksem *knjiga* u prvoj sastavnici zabilježen je u dvama srednjovjekovnim pjesničkim tekstovima (*Sudac gnjevan hoće priti* i *Muka svete Margarite*), od kojih je svaki poznat u nekoliko varijanti. Potvrde leksema *knjiga* iz 9 starohrvatskih varijanti srednjovjekovne pjesme *Sudac gnjevan hoće priti*, zapisane trima hrvatskim pismima, pokazuju varijaciju oblika (*knjigi / knjige*), relevantnu za gramatičku obradbu natuknice. Prvi je oblik po nastavku *-i* za NAmn. stariji, a drugi *-e* mlađi, ali jezičnopovijesno susljedni oblici mogu se u istom tekstu varirati, kao što je moguće u starijim inačicama tekstova naći mlađe, a u mlađim starije oblike. U ovom slučaju riječ je o tome da su neke mlađe inačice tekstova jezično konzervativnije od drugih jer potječu iz glagoljaškoga kruga (tri inačice s trima potvrdama starijega oblika imenice). Osim toga, bliži kontekst potvrda leksema *knjiga* u varijantama dotične srednjovjekovne pjesme, rasprostranjene od Istre do Dubrovnika, pokazuje i dijatopijske, interdijalektne fonološke varijacije: čakavsko *svetlo / svitlo* : štokavsko *svjetlo*, ali i stilističke morfosintaktičke varijacije: *se htel/hote/ote otvoriti* : *ćel/te se otvoriti*.

1. knige se hte otvoriti u kih hoće svetlo biti	Sudac, Šibenski franj. lat. zb., XV. st., lat.
2. knigi se hote otvoriti v kih hoće světlo biti	Sudac, Berlinski misal, XV. st., glag.
3. knige se ote otvoriti v kih oće pisano biti	Sudac, Picićeva pjesm., XV. st., lat.
4. knigi se hote otvoriti, a v njih oće siko biti	Sudac, Misal kneza Novaka, XV. st. glag.
5. knige te se otvoriti u kih hoće svitlo biti	Sudac, Lekcionar Bernardina Split, XV. st., lat.
6. knige će se otvoriti u kijeh hoće svjetlo biti	Sudac, Dubr. dominikanski lekc., XVI. st. ćir.
7. knige se hote otvoriti ot kih hoće s(vě)tlō biti	Sudac, Klimantovićev zb. I., XVI. st., lat.
8. knige se hote [otvorit]i u ki[h] [h]oć[e]...	Sudac, Akademijin fragm., XVI. st., glag.
9. knigi se hote otvoriti u kih hoće svitlo biti	Sudac, Beramski brev., XVI. st. glag.
10. v ove knige moje muke, htij ga čuvat od napasti	Muka sv. Margarite, Firentinski zb., XVI. st., lat.
11. ki daržati budu toje knige vele muke tvoje	Muka sv. Margarite, Firentinski zb., XVI. st., lat.
12. poj štit knige Jamesove i tolikoj Mambrezove	Muka sv. Margarite, Zadarski rkp., XVII., lat.

- | | |
|---|--|
| 13. ki šti kńige moje muke, ali vazme ře u ruke | Muka sv. Margarite, Zadarski rkp., XVII., lat. |
| 14. ki daržati bude v ruke kńige tvoje vele muke | Muka sv. Margarite, Zadarski rkp., XVII., lat. |

U korpusu sastavljenom od više varijanti tekstova veća je mogućnost varijantnih (dubletnih) leksema, a oni ne moraju biti posljedica samo interdijalektnih, nego i intradijalektnih varijacija koje su u podlozi zapisanih tekstova. Na primjer, u prvoj sastavnici korpusa *Starohrvatskoga rječnika* nalazimo u čakavskim tekstovima *žajan* i *žejan* (promjena /e/ > a iza /j/ nije bila dosljedna ni u staročakavštini).

- | | |
|---|---|
| 1. v onoj blaženoj plti bi lačan i žajan | Šibenska molitva, Šib. franj. lat. zb. br. 11, XIV. st., lat. |
| 2. l(a)č(a)n, žejan , nag, bos hodi, a n(a) s sudi | Svit se konča, Pariška pjesm., XIV. st., glag. |
| 3. vazda gladna tere moćno vele žajna | Čuj se vsaki moćno žene, Tkonski zb., XVI. st., glag. |
| 4. poča žajan govoriti | Marijin plač, Picićeva pjesm., lat. |
| 5. tim ga žajna napojahu | Marijin plač, Picićeva pjesm., XV. st., lat. |
| 6. poča žajan govoriti | Marijin plač, Rkp. Vrbničkoga plača, XV. st., glag. |
| 7. tim ga žajna napojiše | Marijin plač, Rkp. Vrbničkoga plača, XV. st., glag. |
| 8. tu opet Isus reci: Žejan jesam. | Muka Spasitelja našega, Zb. prikazanja, XVI. st., glag. |

Ako se leksički pocrpe sve relevantne tekstne varijante, jače će se u korpusu ocrtavati i prelamanje sfera jezičnih utjecaja (kontakata). Na primjer, ime *Osip* (prema grč. *Iōsēph*) poznato je i latiničnoj i glagoljičnoj inačici pjesme *Cantilena pro sabatho (Jegda čusmo željne glasi)*, ali u starijoj latiničnoj nalazimo još i *Josep* (prema lat. *Iosephus*). U hrvatskom srednjovjekovnom pjesništvu potvrđeno je to ime u ovim oblicima: *Josep* / *Jozef* / *Osip*.

3. Zaključak

Prema svemu rečenomu, proučavanje varijantnih tekstova važno je ne samo za povijesnu leksikografiju nego i za druga jezičnopovijesna istraživanja. Povjesničari jezika nemaju mogućnost ispitati informante na terenu prema standardiziranim upitnicima, ne mogu uzorkovati jezičnu realizaciju u audio-vizualno snimljenim razgovorima s izvornim govornicima. Ovjerene jezične podatke oni mogu naći samo u pisanim izvorima. Ako pisane izvore proučava u varijantama, povjesničar jezika može barem djelomice nadoknaditi navedene nedostatke jer varijante tekstova omogućuju povijesnu socioligvističku perspektivu, u kojoj jezične varijacije (dijatopijske, stilističke, dijakronijske) među varijantama jednoga teksta mogu ukazati i na moguće varijacije u negdašnjoj jezičnoj uporabi. Osim toga, usporedbom varijantnih tekstova mogu se riješiti neka problematična, teško čitljiva (oštećena) mjesta u starim vrelima. Radi toga i radi obogaćivanja (širenja) leksičkoga fonda potvrdama rijetkih i varijantnih leksema, leksikografski pothvat *Starohrvatski rječnik* mora biti zasnovan na građi koja sa-država varijantne tekstove.

Literatura

- AR 1880. — 1976. = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (I—XXIII). Zagreb : JAZU.
- Cerquiglini, Bernard. 1989. *Éloge de la variante. Histoire critique de la philologie*. Seuil, 1989.
- Držić, Marin. 1551. *Pjesni Marina Držića ujedno stavljene s mnogim družim lijepim stvarmi*. [Venecija, Niccolò Bascarini.]
- Držić, Marin. 1930. *Djela Marina Držića*. Priredio M. Rešetar. Stari pisci hrvatski, knjiga VII, 2. izdanje. Zagreb : JAZU.
- Kapetanović, Amir. 2007a. Filološki pogled u dum Marinove prvotiske razlike iz 1551. godine. *Forum* 10—12, 1063—1070.
- Kapetanović, Amir. 2007b. *Digitalizacija korpusa starohrvatskih tekstova i kritika teksta*, The Future of Information Sciences: INFUTURE2007 — Digital Information and Heritage (ur. Seljan, Sanja — Stančić, Hrvoje), Zagreb : Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet, 173—182.
- Kapetanović, Amir, Malić, Dragica, Kristina Štrkalj Despot (prir.). 2010. *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo: pjesme, plačevi i prikazanja na starohrvatskom jeziku*. Biblioteka Hrvatska jezična riznica, Niz Starohrvatska vrela, knjiga 1. Zagreb : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Malić, Dragica. 2002. *Nacrt za hrvatski rječnik do Marulića i njegovih suvremenika*. Zagreb : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

- Moguš, Milan. 1985. Nacrt za rječnik čakavskog narječja. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 7, 319–336.
- RCJHR = *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*, I. svezak. Zagreb : Staroslavenski institut.
- RHKKJ = *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, sv. 1, ur. B. Finka, Zagreb : JAZU – Zavod za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku, 1984. [U prvom dijelu prvoga sveska: Božidar Finka: O Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika; Božidar Finka: O Popisu izvora za Kajkavski rječnik; Zora Reizer: Popis izvora za Kajkavski rječnik abecednim redom kratica; Božidar Finka: Opis obradbe i upute za služenje Rječnikom; Antun Šojat: Priručna literatura; Pojmovne kratice.]
- Schnell, Rüdiger. 1998. 'Autor' und 'Werk' im deutschen Mittelalter: Forschungskritik und Forschungsperspektiven. *Neue Wege Mittelalter-Philologie*. Heinzle, Joachim; Johnson, L. Peter; Vollmann-Profe, Gisela (ur.). Berlin, 12–73.
- Stojan, Slavica. 2007. *Slast Tartare: Marin Držić u svakodnevicu renesansnog Dubrovnika*. Zagreb – Dubrovnik : HAZU.
- Šojat, Antun. 1985. Zasade rječnika hrvatskih kajkavskih govora, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 7, 337–361.
- Zečević, Vesna. 1998. Varijantnost leksema kao leksikografski problem, *Filologija* 30–31, 403–409.

Variability of the Medieval Texts and their Lexicographic Inquiry

Abstract

Vernacular European medieval texts are strongly characterized by the variability and instability in the form and content. Hence, Croatian medieval texts also almost regularly exist in several, more or less similar, variants. It is not possible to tell which one is »the right one« or »the basic one« among those variants, for it is wrong to try to comprehend medieval texts through notions of the authorship, authorization or the author's rights. Medieval texts were freely compiled, redacted and spread in the oral or written form without permission of the original compiler. Therefore, all the existing variants of one medieval text should be on an equal footing for philologists, especially for lexicographers. The procedure of compiling the Old-Croatian Dictionary at the Institute of Croatian Language and Linguistics includes the establishment of the machine readable corpus of the all known variants of medieval texts written in the Old-Croatian language. Hence, the lexicographic inquiry will encircle the whole lexis of each and every known version and variant. Lexical differences between variants (no matter whether small or huge) are important and valuable for the historical lexicography for several reasons: they facilitate the interpretation of problematic and hardly readable spots; they enrich lexical fund; and refine lexicographic inquiry by insight into historical sociolinguistic perspective of geographical, stylistic and diachronic variations.

Ključne riječi: hrvatski srednjovjekovni tekstovi, varijantnost, leksikografska obrada, *Starohrvatski rječnik*

Key words: Croatian medieval texts, variability, lexicographic inquiry, *Old-Croatian dictionary*